

Hudobná akustika a fyzika *Dopplerov jav*

2. ročníky, január 2021

Martina Horváthová

Čo bude obsahom hodín -

- Rozsah počuteľnosti - <https://www.szynalski.com/tone-generator/>
- Rozdiel medzi tónmi (jednoduché, zložené) a hlukom z hľadiska priebehu + meranie frekvencie tónu pomocou programu audacity, pojmy výška, hlasitosť a farba tónu,
- Príklady typu - ozvena a vzdialenosti, meranie echolokáciou,
- Dopplerov jav - princíp, využitie v praxi (radar, netopier, rozpínanie vesmíru, medicína - ultrazvuk+Doppler - priechodnosť ciev)

Akustika:

- *zaoberá sa fyzikálnymi dejmi pri prenose zvuku.*

Fyzikálna akustika:

- *študuje fyzikálne podmienky vzniku zvuku v zdrojoch zvuku,*
- *šírenie a absorpciu zvuku v rôznych prostrediach.*

Fyziologická akustika:

- *zaoberá sa vznikom zvuku v hlasovom orgáne človeka a vnímaním zvuku sluchom.*

Hudobná akustika:

- *skúma zvuky z hľadiska potrieb hudby.*

Zvuk:

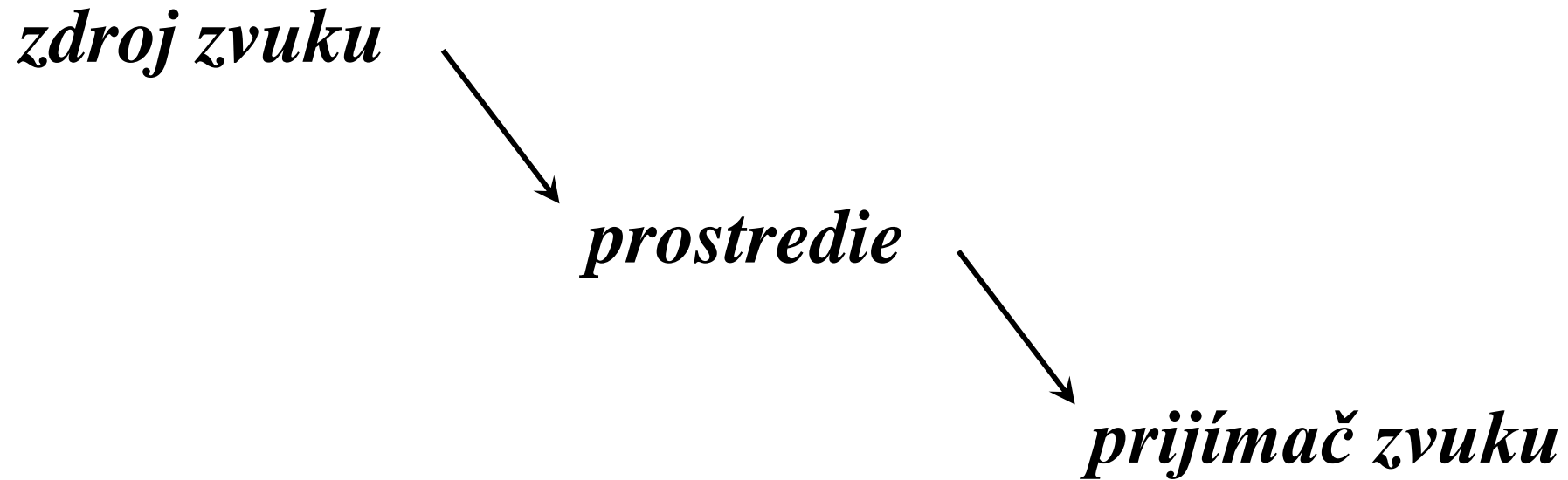
- je každé mechanické vlnenie hmotného prostredia, ktoré pôsobí na ľudské ucho a vyvoláva v ňom sluchový vnem,

*Rozsah počuteľnosti – individuálne, s vekom sa mení
online tónový generátor - napr.*

<https://www.szynalski.com/tone-generator/>

*- je mechanické vlnenie s frekvenciou v intervale
od **16 Hz** do **16 000 Hz**.*

Prenos informácii v sústave...

zdroj - reproduktor, ladička, hlasivky...

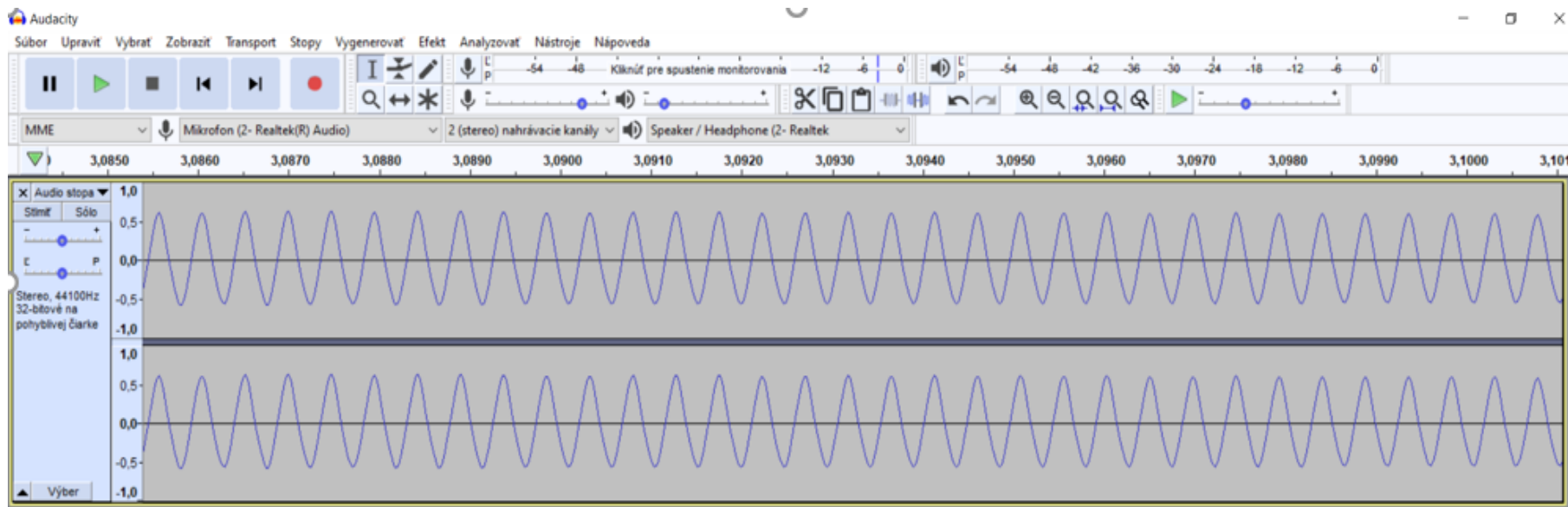
prostredie - vzduch, voda...

prijímač - mikrofón, ucho...

Pozorujte, ako sa líši tón od hluku z hľadiska priebehu – program audacity

- Tón na ústnej harmonike

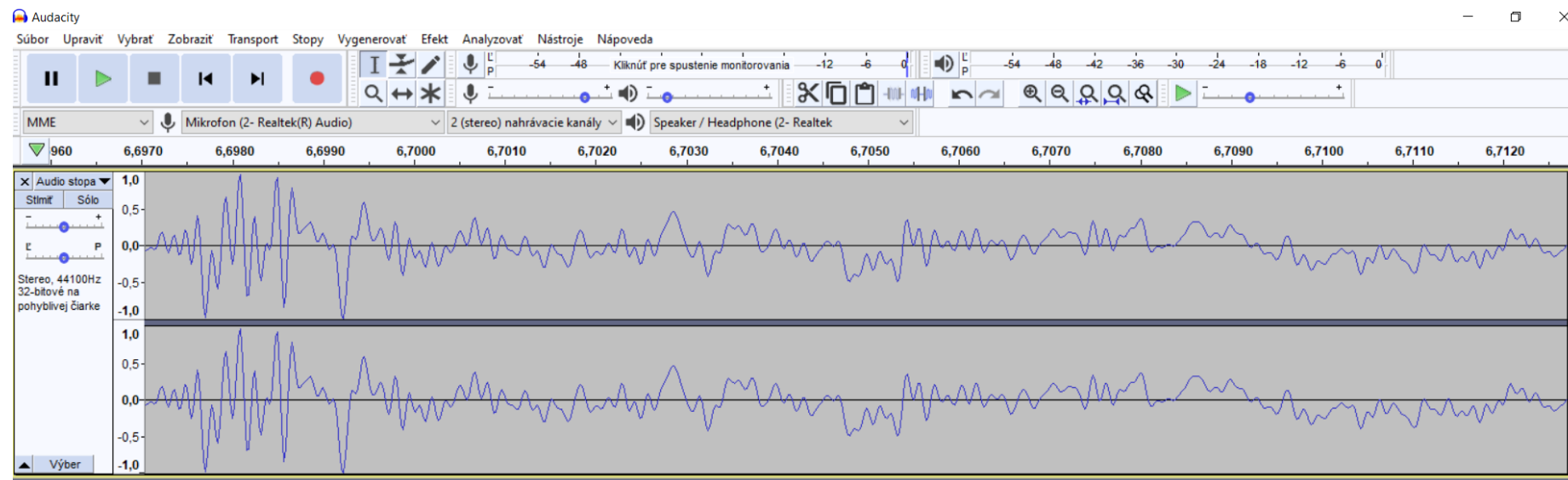
Periodický priebeh

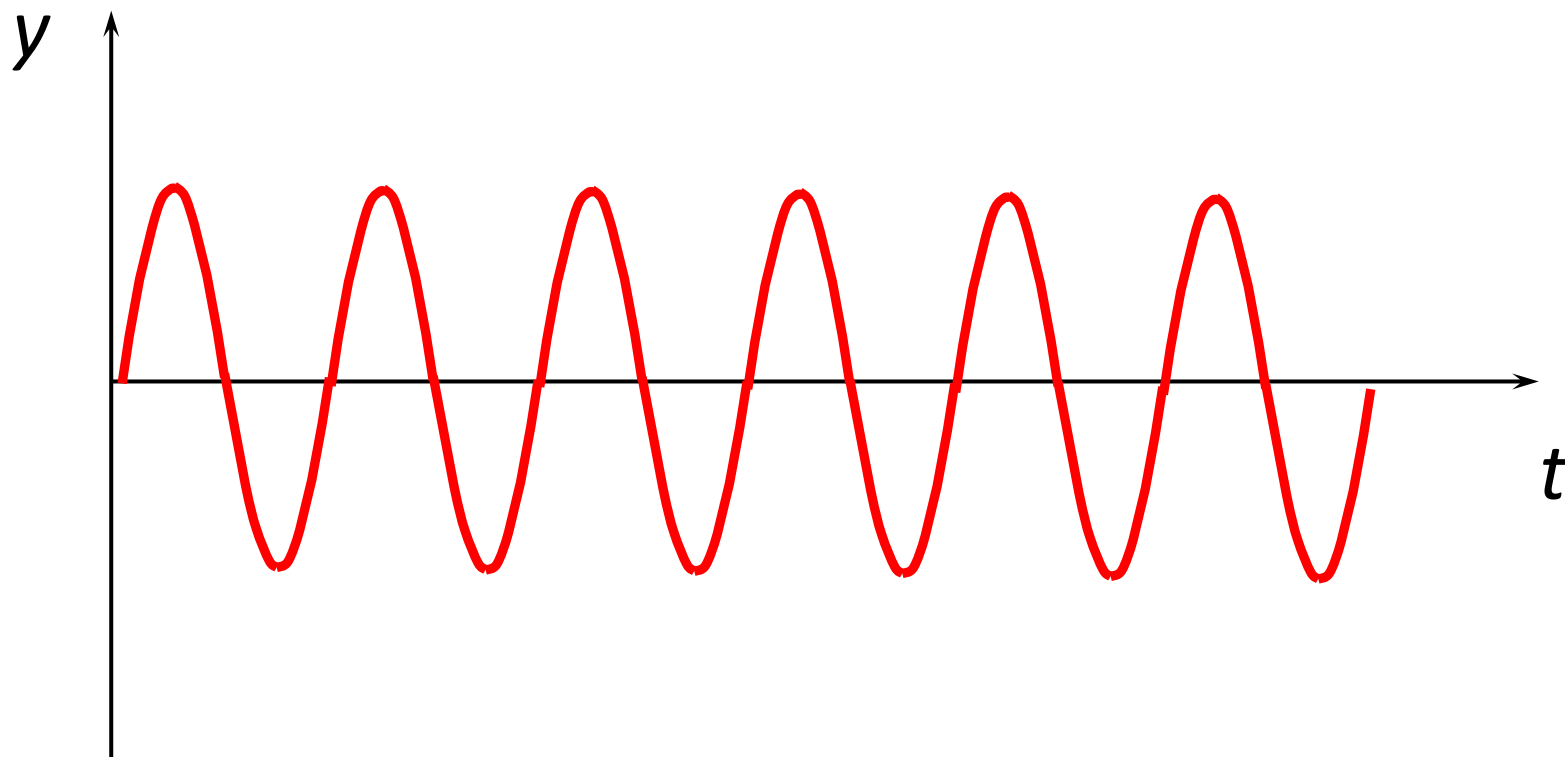
- Buchnutie

Ako sa ich
priebehy líšia?

Neperiodický
priebeh

Periodické zvuky - hudobné zvuky - tóny
- jednoduchý tón,

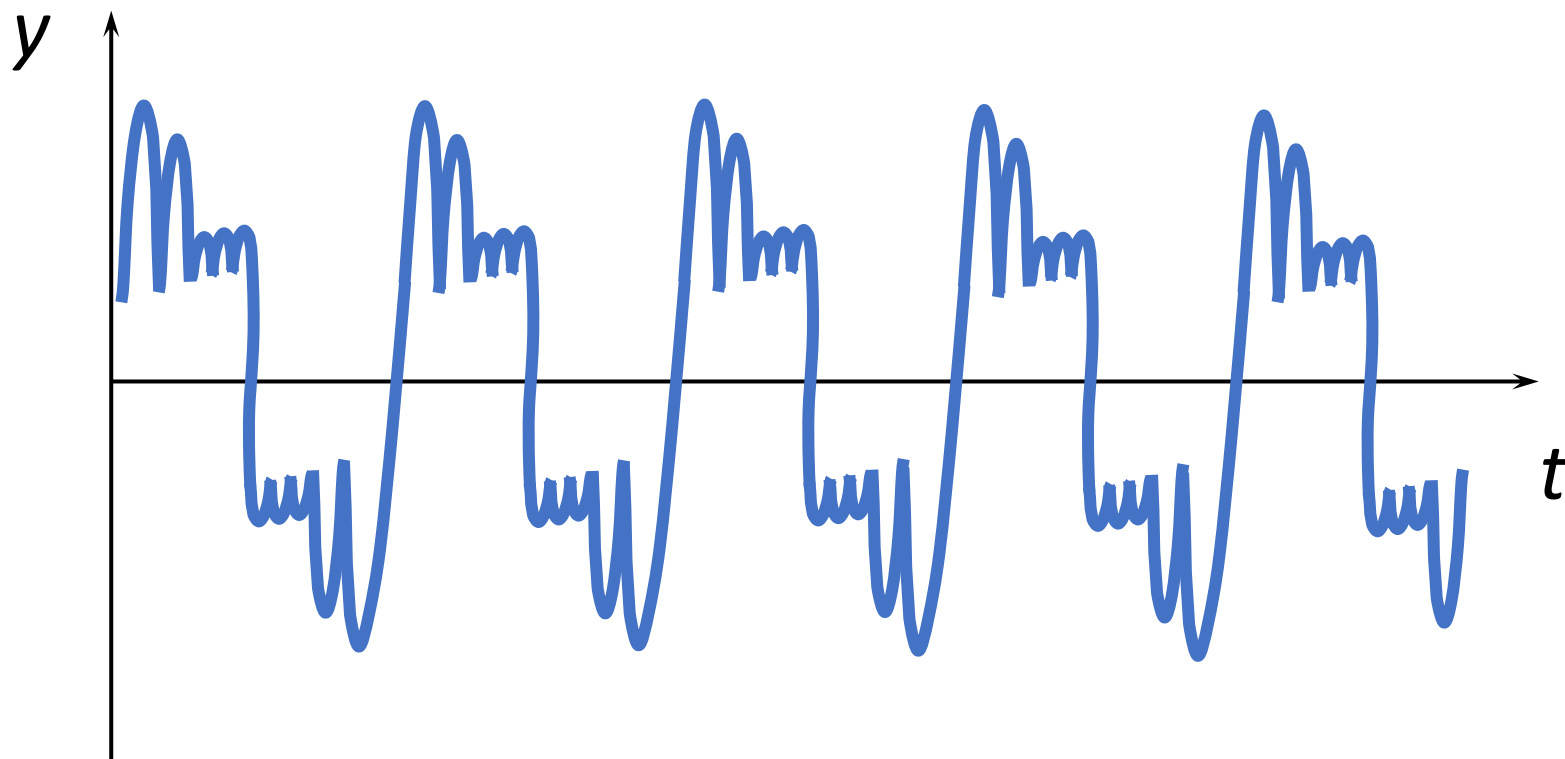

- má harmonický priebeh,

Periodické zvuky - hudobné zvuky - tóny

- jednoduchý tón,

- zložený tón,

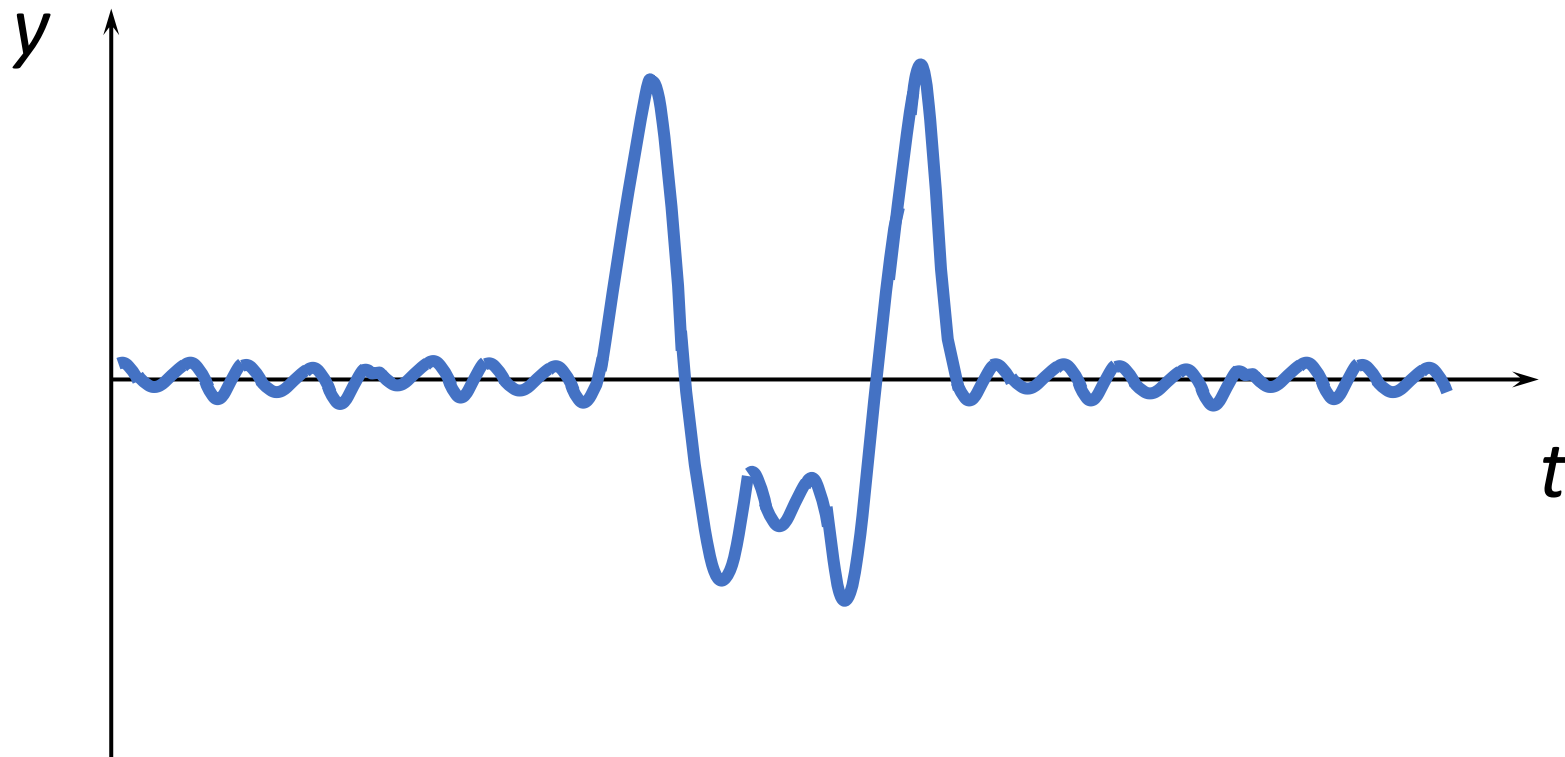

- časový priebeh zvuku klarinetu - periodický

Zvuky

- *periodické,*
- *neperiodické,*

- *časový priebeh prasknutia,*

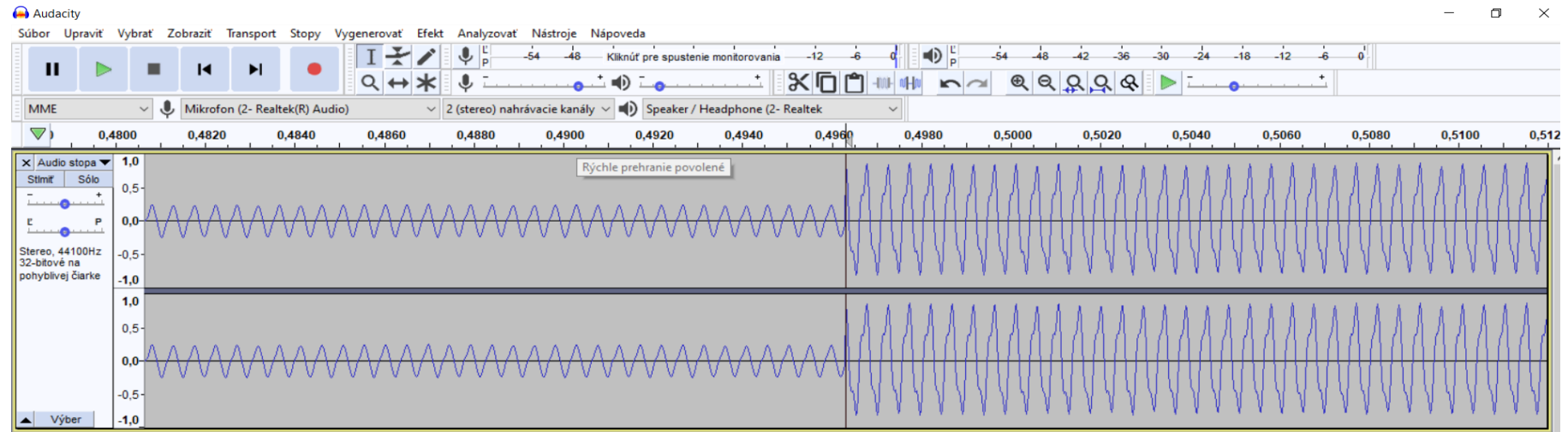
Subjektívnu stránku vnímania zvuku vystihujú:

- *výška zvuku,*
- *farba zvuku,*
- *hlasitosť.*

Pozorujte, čo znamená výška tónu, hlasitosť tónu z hľadiska fyziky – program audacity

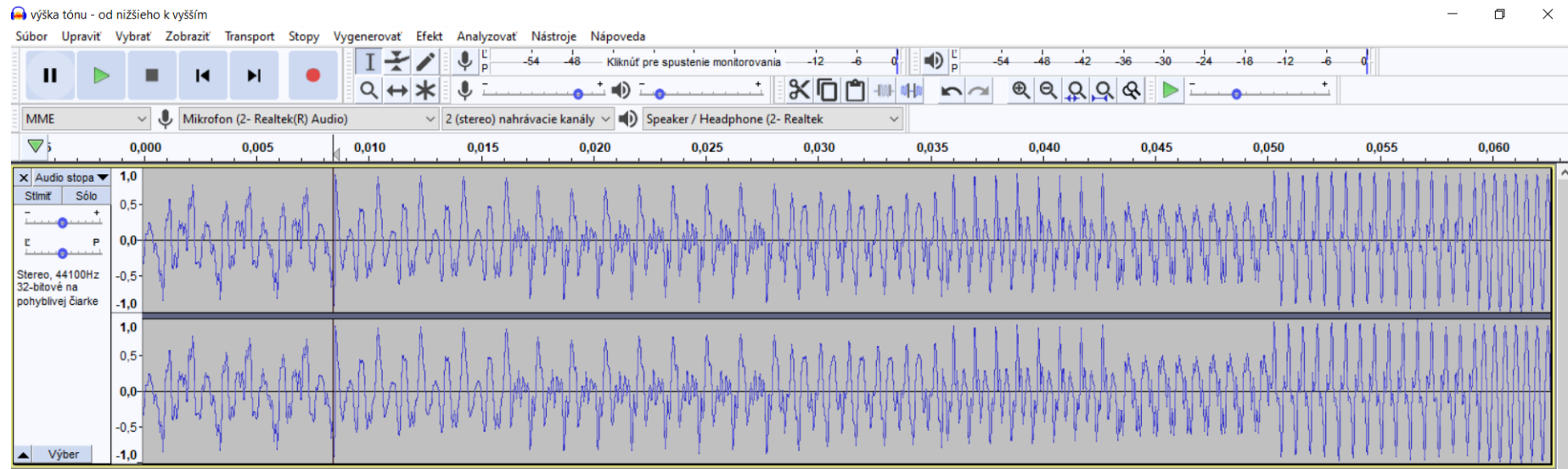
- Jeden tón zahráný na ústnej harmonike s rôznou hlasitosťou

Amplitúda

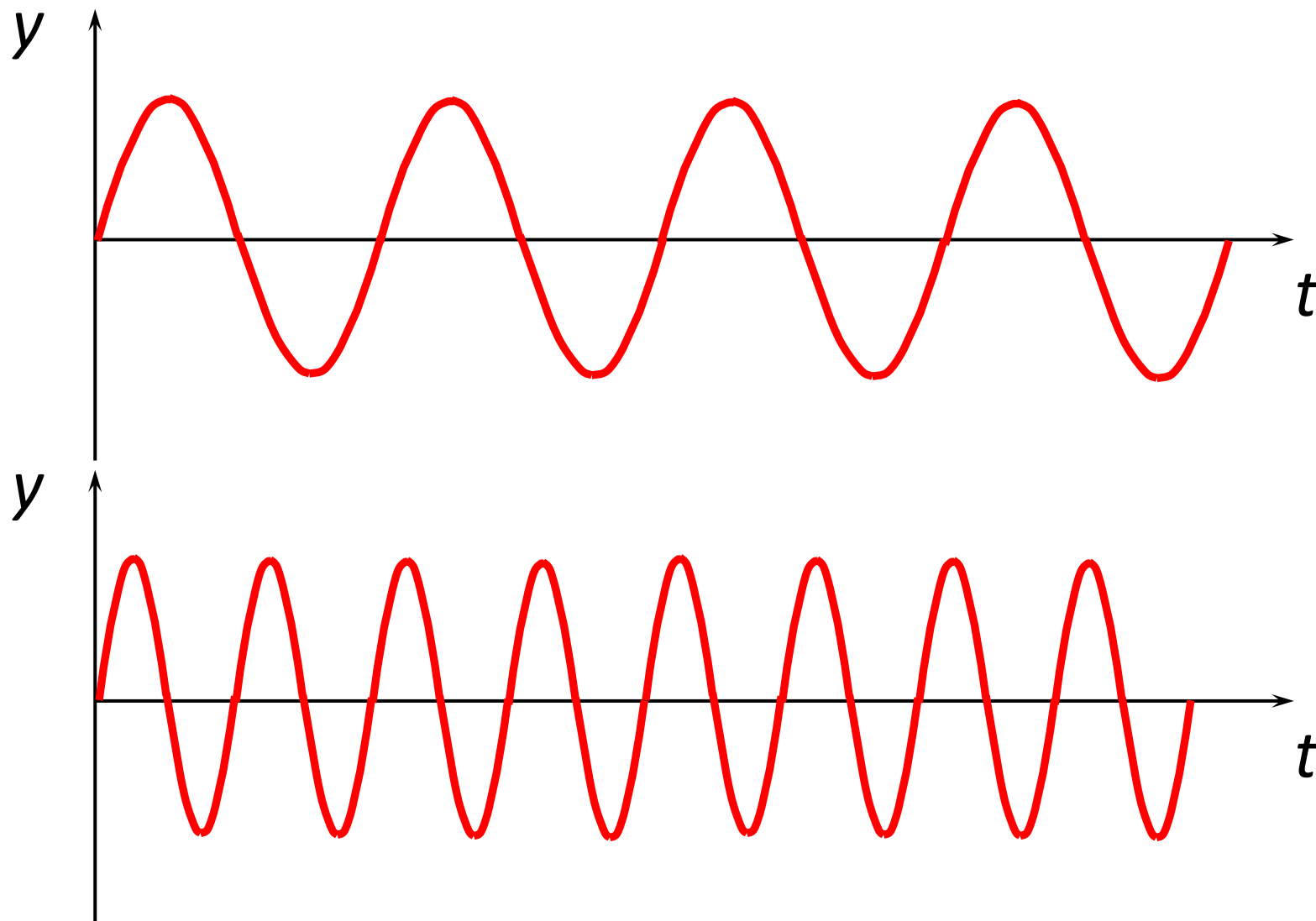
- Tóny rôznej výšky zahráné na ústnej harmonike (od nižšieho k vyššiemu tónu)

Frekvencia

Aké fyzikálne veličiny súvisia s hlasitosťou a s výškou tónu?

Výška zvuku - **absolútna**,

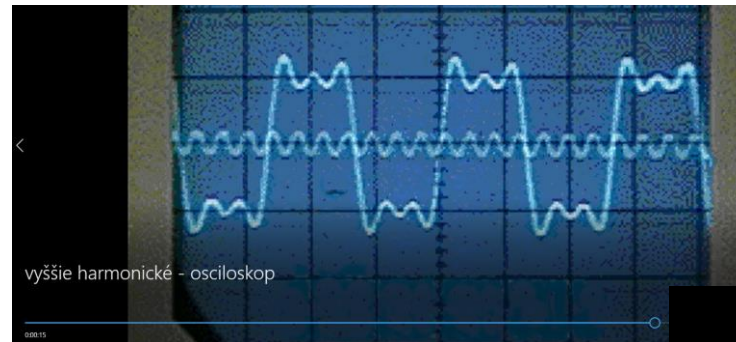
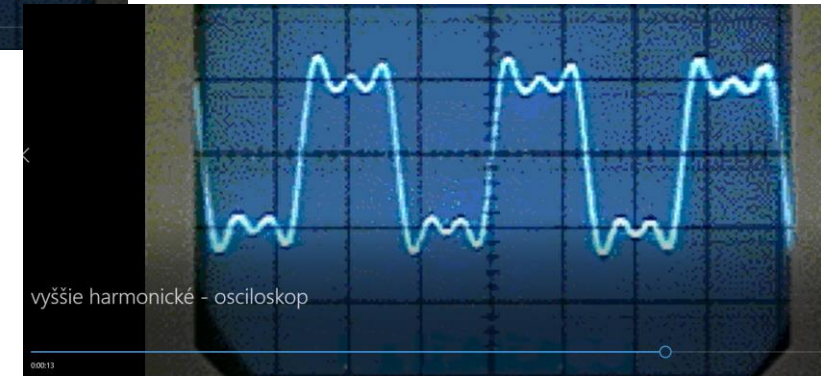
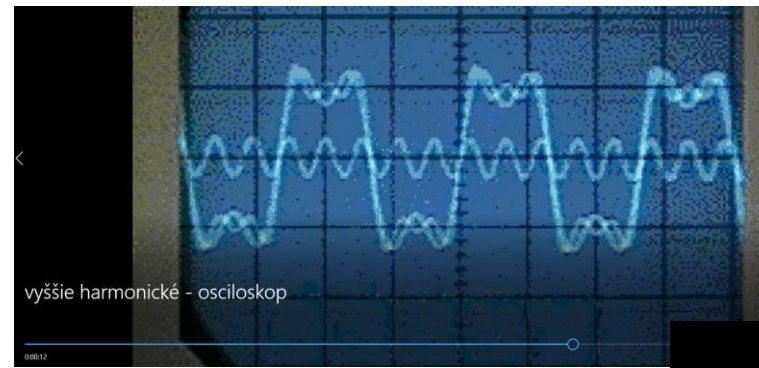
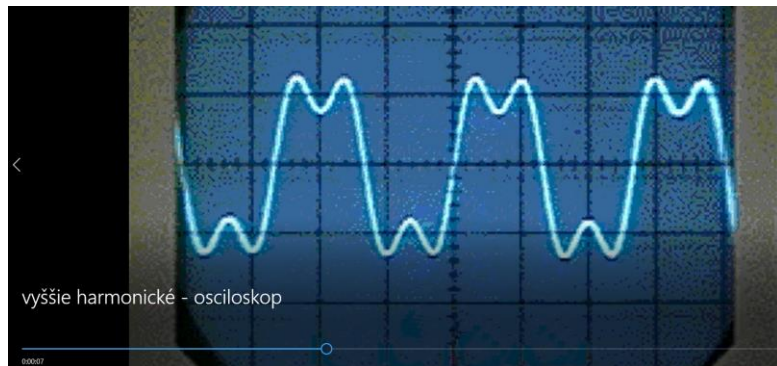
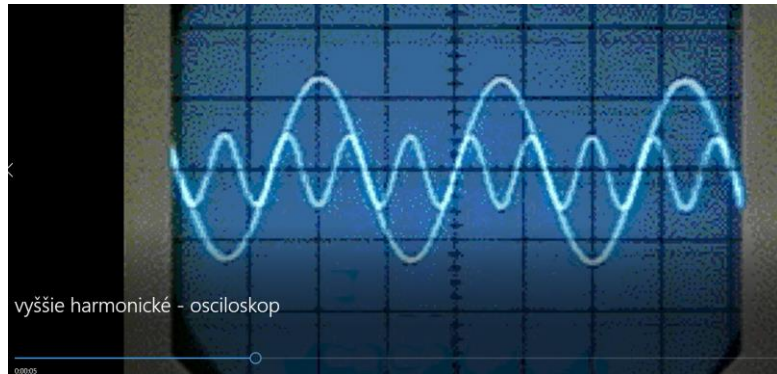
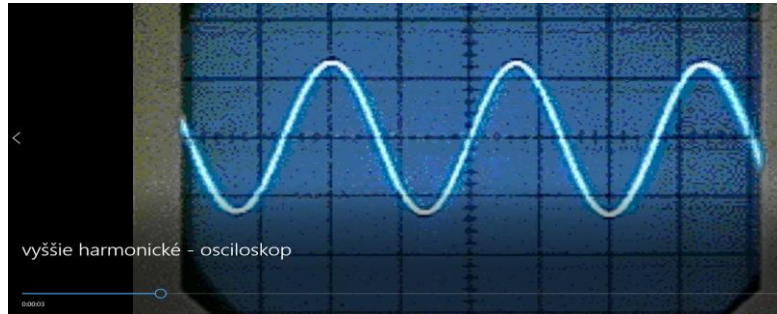

- je určená frekvenciou,

Farba zvuku

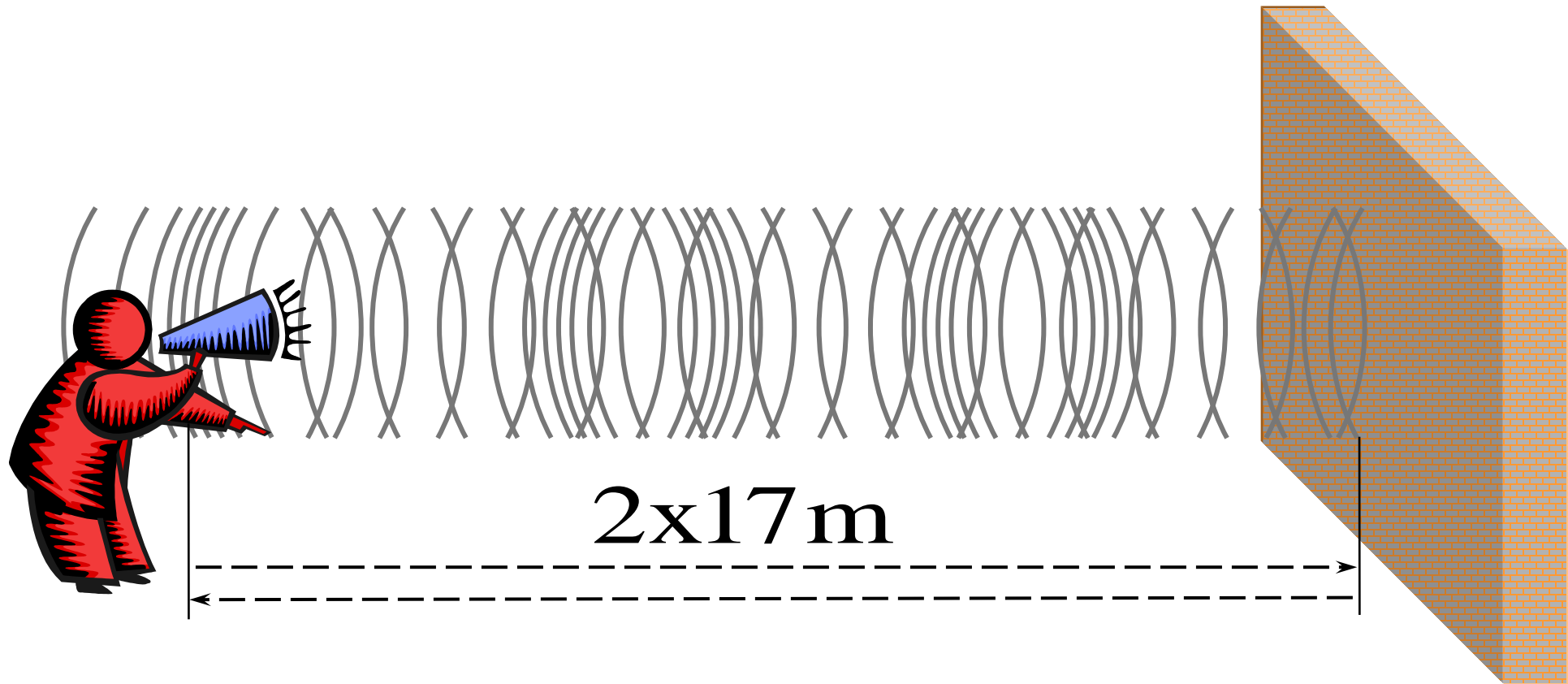
- *zložené tóny vznikli superpozíciou chvení s rôznymi frekvenciami,*
- *základná - najnižšia frekvencia, určuje výšku zvuku,*
- *vyššie harmonické tóny s rôznymi amplitúdami, ale podstatne menšími ako u základného tónu, určujú farbu zvuku,*

Pozorujte, čo znamená, farba tónu z hľadiska fyziky

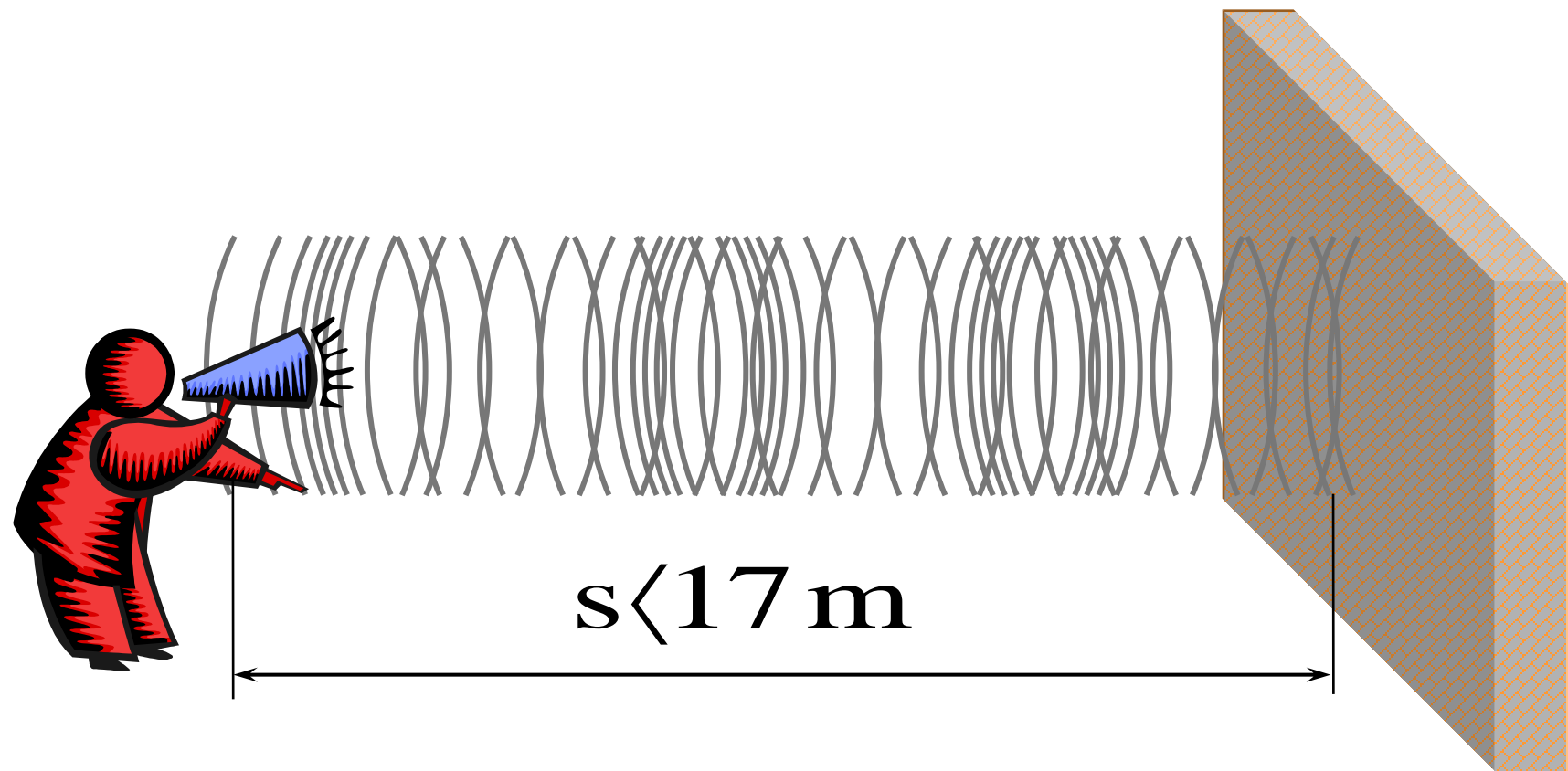
Ozvena

$$s = vt = 340 \text{ m.s}^{-1} \cdot 0,1 \text{ s} = 34 \text{ m}$$

- sluchom odlišíme dva zvuky, ak $\Delta t = 0,01 \text{ s}$

Dozvuk

- pôvodný zvuk a odrazený zvuk splývajú, predlžuje sa trvanie zvuku,

Príklady typu ozvena, echolokácia

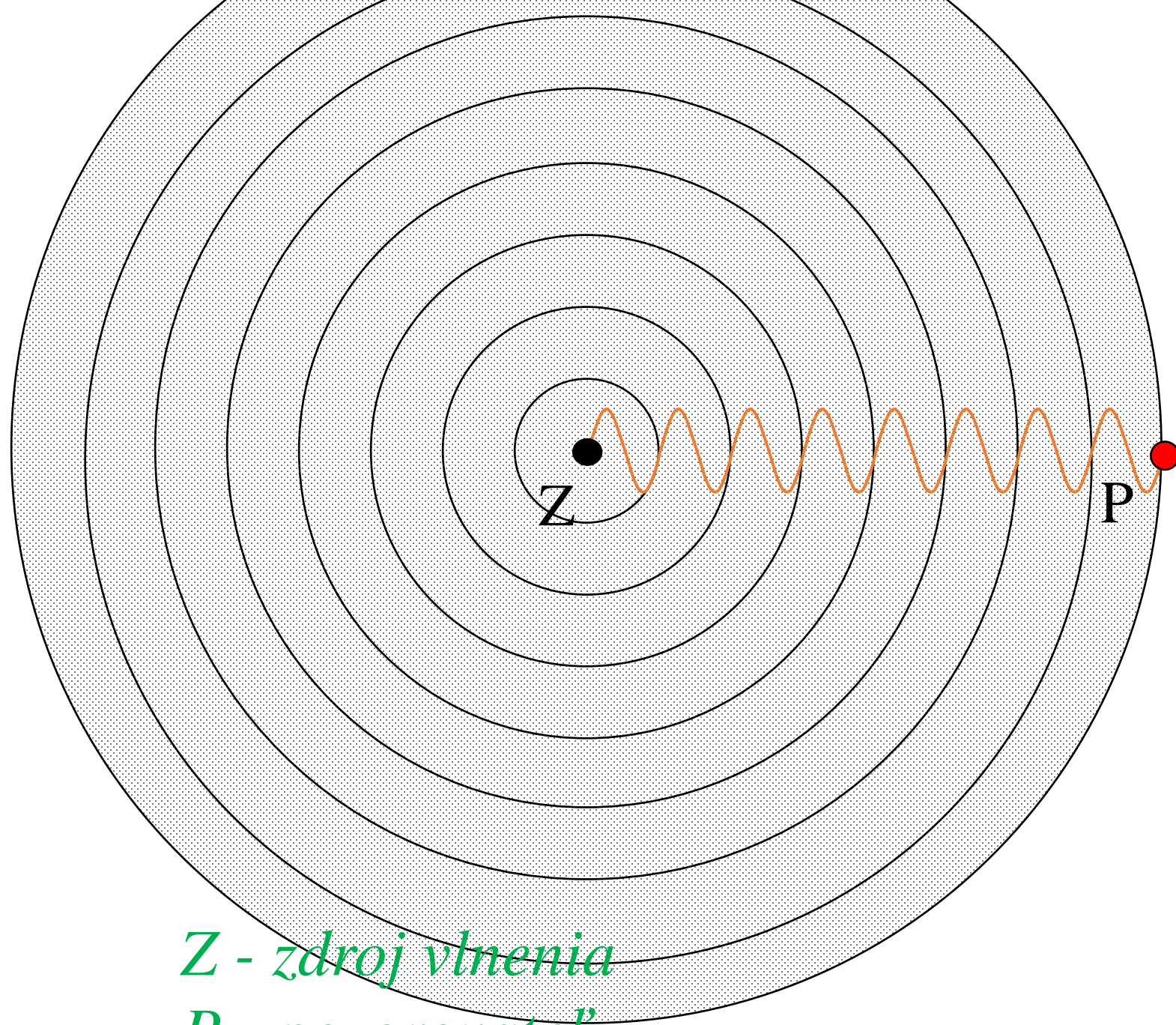
- Zb. 111/86
- *Poľovník vystrelil vo vzdialenosti 170 m od okraja lesa. Za aký čas počul ozvenu výstrelu?*
- Zb. 111/87
- *Na meranie hĺbky mora sa používa tzv. echolot, ktorým sa vysielajú zvukové signály a meria sa čas ich návratu po odraze od dna. Určte hĺbku mora, ak odrazený signál došiel k echolotu za 0,6 s. (Rýchlosť zvuku vo vode je 1 400 m/s)*
- Zb. 111/88
- *Pri geologickom prieskume bol uskutočnený pokusný výbuch, ktorého tlaková vlna sa v zemskej kôre šíri rýchlosťou 5 km/s. Na vrstve horniny odlišných vlastností nastal odraz tlakovej vlny, ktorá došla k miestu výbuchu za 22 s po výbuchu. Určte, v akej hĺbke sa zistila vrstva horniny?*

Dopplerov jav – *princíp + využitie*

(slajdy použité z prezentácií J. Beňušku)

Zvuk prechádzajúceho automobilu

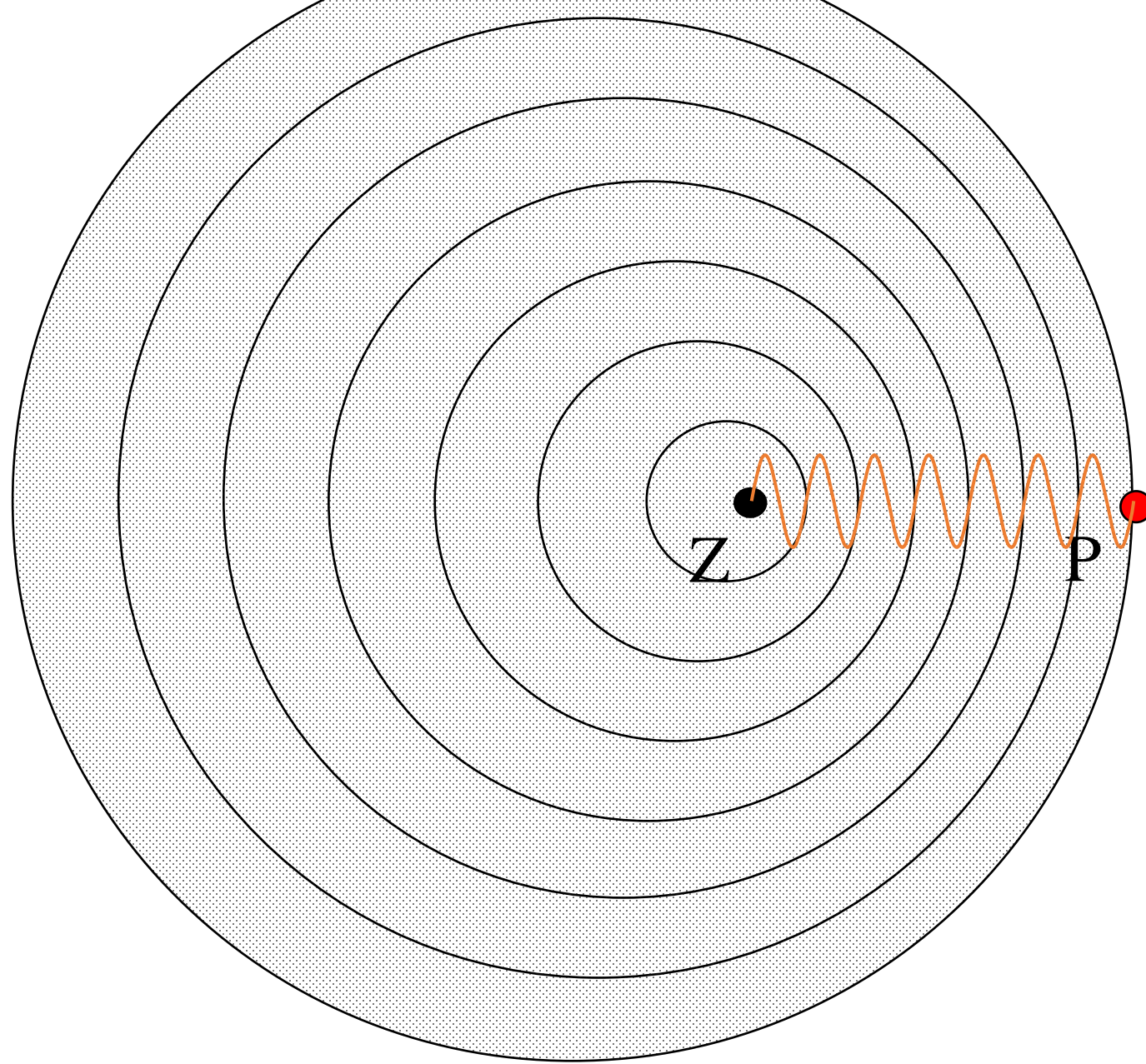

Z - zdroj vlnenia
P - pozorovateľ

Z

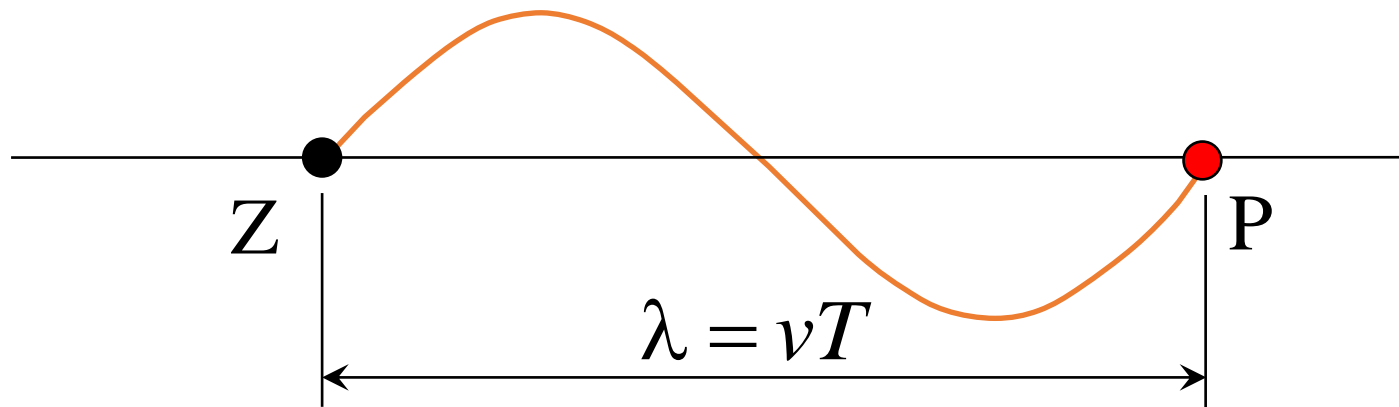
P

Zdroj vlnenia sa približuje k pozorovateľovi...

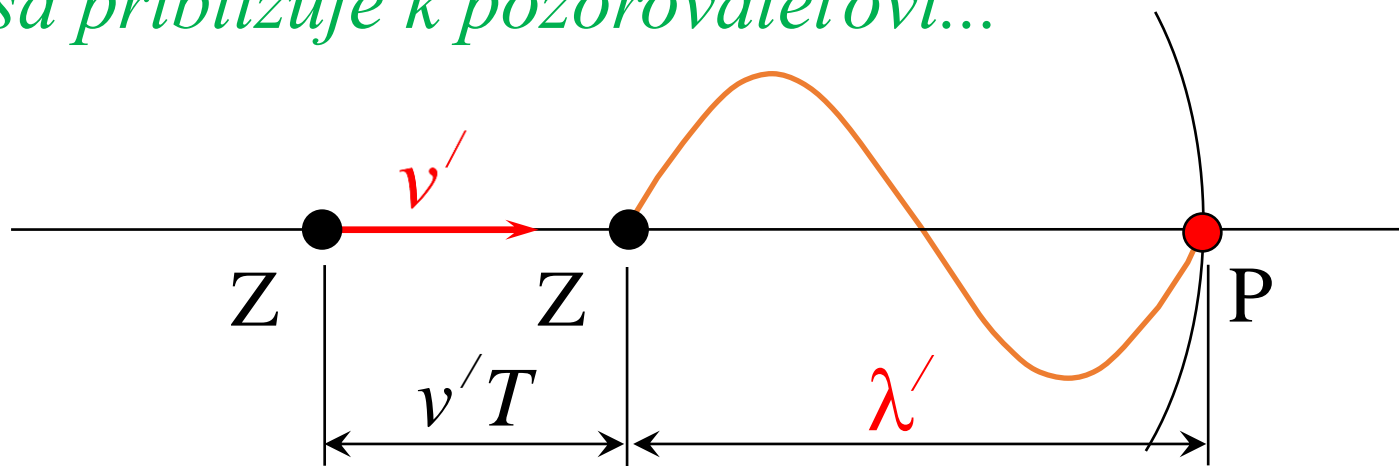

Zdroj vlnenia sa približuje k pozorovateľovi...

Zdroj a pozorovateľ v pokoji...

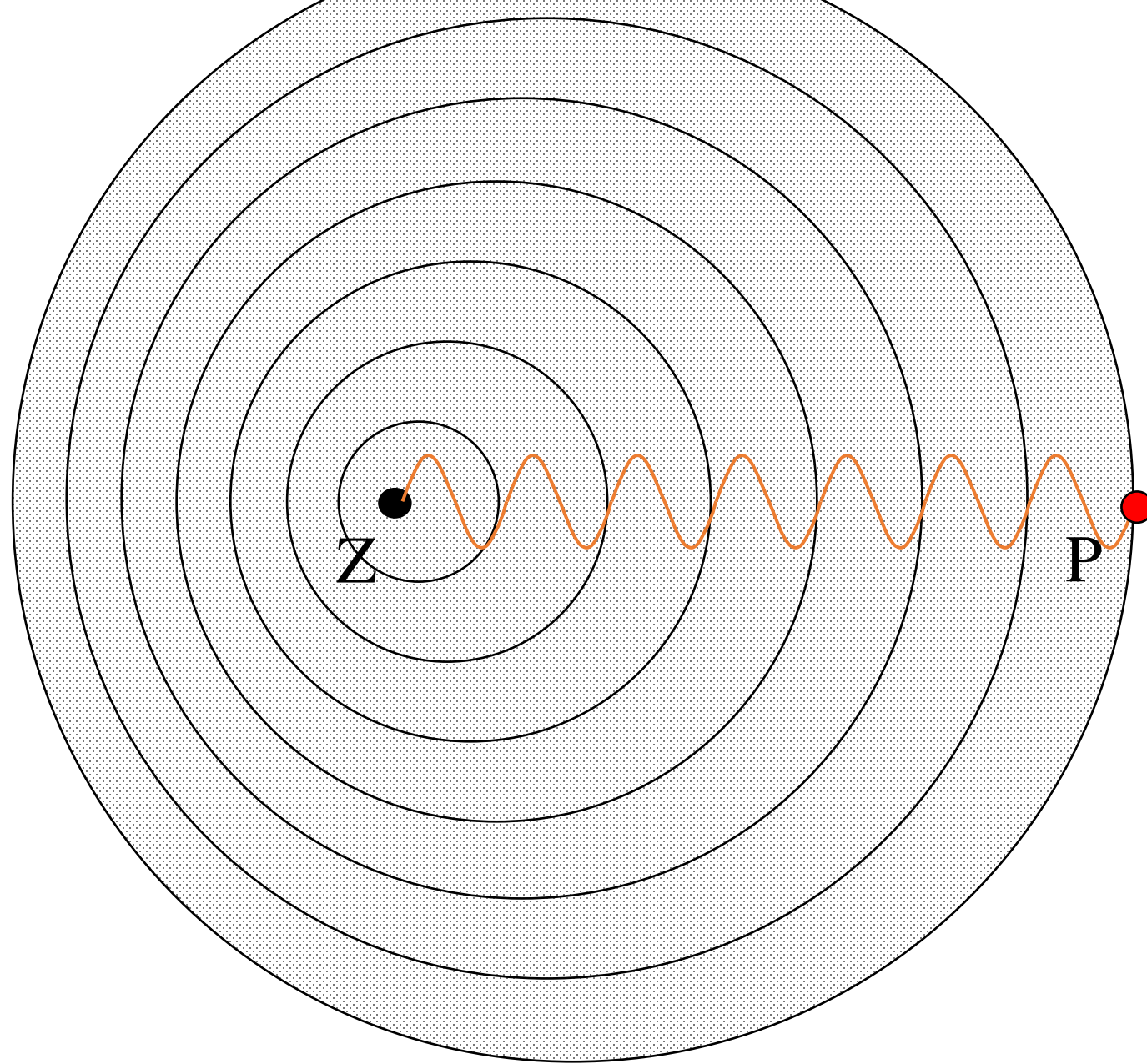

Zdroj sa približuje k pozorovateľovi...

$$\lambda' = \lambda - v'T = vT - v'T = (v - v')T$$

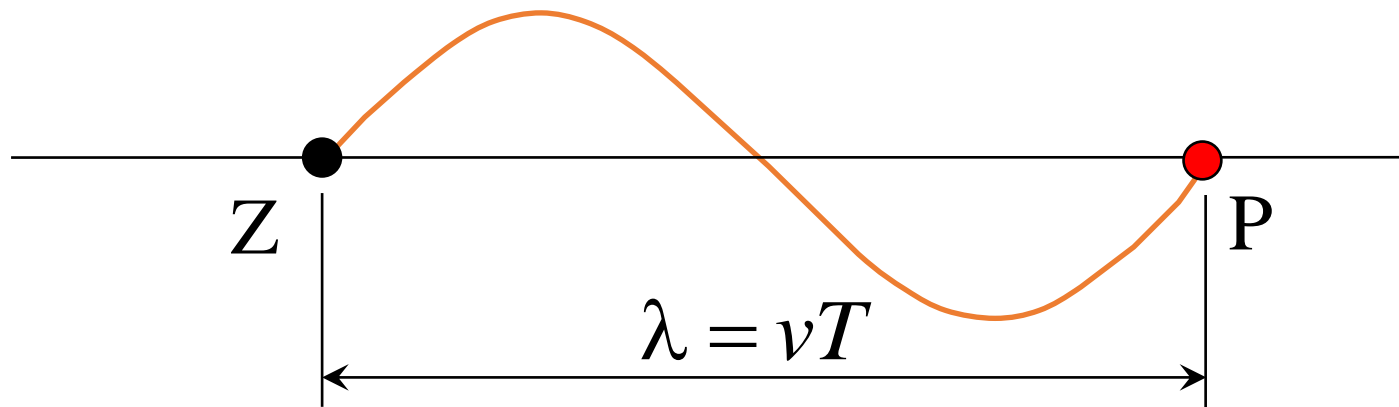
- pozorovateľ zistí menšiu λ a teda väčšiu frekvenciu.

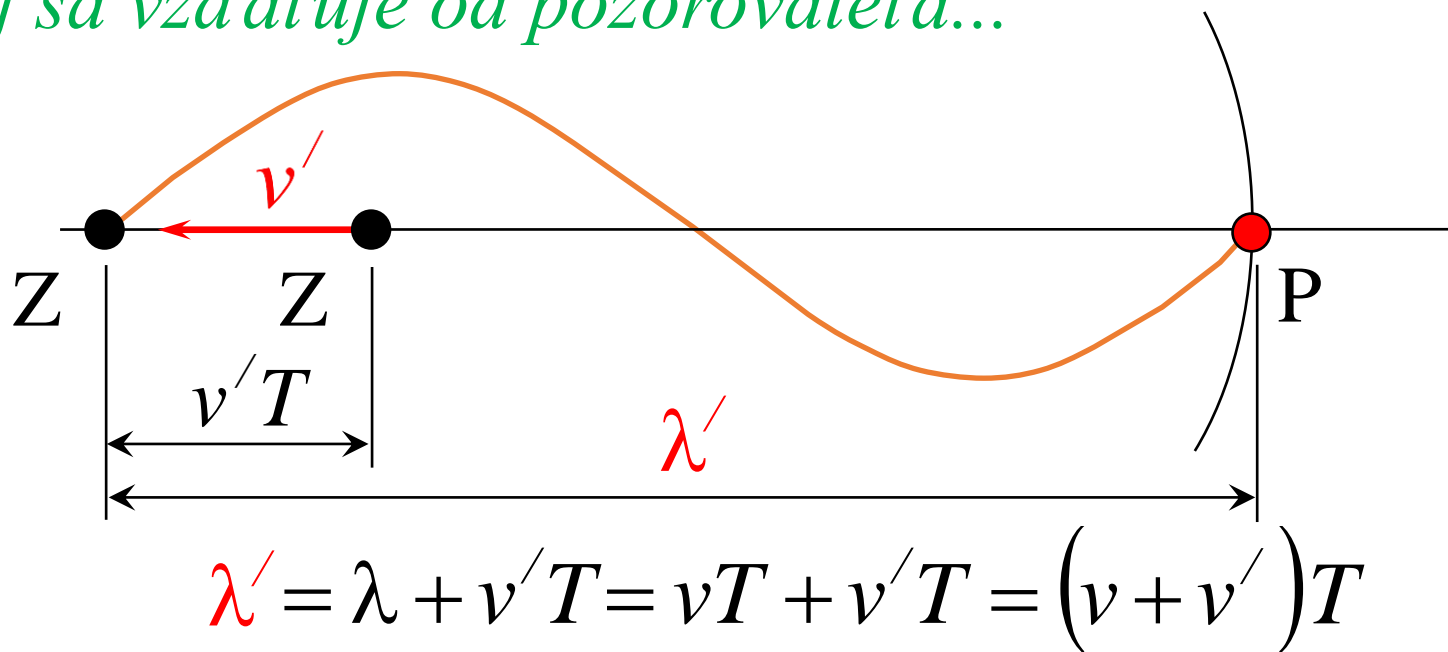
Zdroj vlnenia sa vzd'aluje od pozorovateľa...

Zdroj a pozorovateľ v pokoji...

Zdroj sa vzdáľuje od pozorovateľa...

- pozorovateľ zistí väčšiu λ a teda menšiu frekvenciu.

Dopplerov jav

Ak sa oscilátor, ktorý je zdrojom vlnenia a pozorovateľ navzájom pohybujú:

- pri vzájomnom približovaní je frekvencia vlnenia prijímaného pozorovateľom vyššia.

$$f_p = \frac{v}{\lambda_p} = \frac{v}{\lambda - \lambda'} = \frac{v}{\lambda - vT} = \frac{v}{\frac{v}{f_z} - \frac{v'}{f_z}} = \frac{v}{v - v'} f_z$$

f_p – frekvencia prijímaná pozorovateľom

f_z – frekvencia vysielať zdrojom

v – fázová rýchlosť vlnenia

v' – rýchlosť zdroja voči pozorovateľovi

Dopplerov jav

Ak sa oscilátor, ktorý je zdrojom vlnenia a pozorovateľ navzájom pohybujú

- pri vzájomnom vzd'alovaní je frekvencia vlnenia prijímaného pozorovateľom menšia.

$$f_p = \frac{v}{\lambda_p} = \frac{v}{\lambda + \lambda'} = \frac{v}{\lambda + vT} = \frac{v}{\frac{v}{f_z} + \frac{v'}{f_z}} = \frac{v}{v + v'} f_z$$

f_p – frekvencia prijímaná pozorovateľom

f_z – frekvencia vysielaaná zdrojom

v – fázová rýchlosť vlnenia

v' - rýchlosť zdroja voči pozorovateľovi

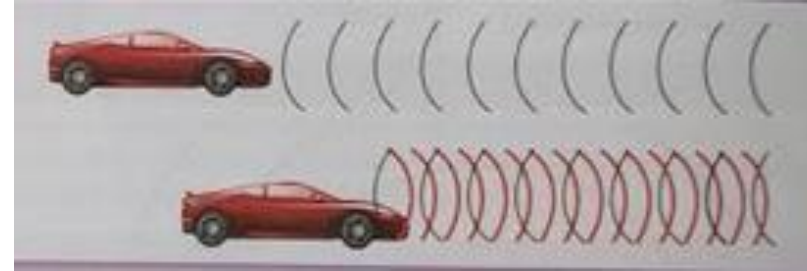

Christian Doppler (1847 -1922), američan

Príklady praktického využitia Dopplerovho javu:

- Radar

(elektromagnetické vlnenie –
rádiovlny – dosah 60 m , lidar – IR
žiarenie – dosah až 1800 m)

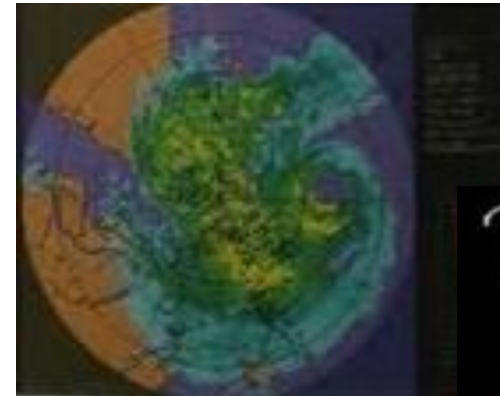

- Meteorológia

(rýchlosť približovanie búrky a smer)

- Echolokácia

(netopiere, delfíny) – (nielen kde je ale
aj ako sa pohybuje korysť napr. hmyz)

Príklady praktického využitia Dopplerovho javu:

- *Ultrazvuk + Doppler v medicíne*

(rýchlosť prietoku krvi v cievach, výživy v pupočnej šnúre)

- *Červený posun v astronómii*
(rýchlosť vzdľavovania galaxií, rozpínanie vesmíru)

Dopplerov jav a Big bang Theory

- <https://www.youtube.com/watch?v=Qvp0r0pMKr8>

